

3. Pekhota O. M. Osvítní tekhnologii: Navchal'no-metodichniy posíbnik / O. M. Pekhota, A. Z. Kíktenko, O. M. Lyubars'ka. – K. : A.S.K., 2002. – 255 s.

4. Selevko G. K. Chto takoye tekhnologiya samorazvitiya lichnosti? / German Konstantinovich Selevko. – Yaroslavl': IRO, 2001. – 16 s.

5. Dzhafarova O. S. Khudozhestvennyye skazki krymskoy prirody. Sozdayem svoimi rukami. / O. S. Dzhafarova. – Simferopol': DIAYPI, 2014. – 92 s.

В статье раскрыты этапы технологии активизации творческого самовыражения младших школьников в процессе знакомства с природой Крыма. Технология включает систему процедур поэтапного развёртывания процесса художественно-творческой деятельности школьников в единстве содержания, методов мотивации учащихся к максимально полному раскрытию своей личности художественными средствами, форм урочной и внеурочной деятельности, приемов активизации художественного творчества, направленных на повышение уровня творческого самовыражения младших школьников. Каждый этап предусматривал определенный комплекс методов и творческих задач. Предложена программа кружка «Художественные сказки крымской природы: создаем своими руками».

Ключевые слова: творческое самовыражение, технология активизации творческого самовыражения, младшие школьники, художественная деятельность.

The article describes the stages of realization of technology of activization of creative self-expression of younger schoolchildren in the course of acquaintance with the nature of Crimea. Technology is a system of procedures for the gradual development of the process of artistic and creative activity of schoolchildren in the unity of content, the methods of motivating students to maximize the full disclosure of their personality by artistic means, forms of curricular and extracurricular activities, methods of activating artistic creativity that are aimed at increasing the level of creative expression of junior schoolchildren. Each stage assumed a certain set of methods and creative tasks: contemplative-imitative (game and research), search-cognitive (immersion method (adaptation of M.Schetinin's technique), problem-searching and heuristic), creatively active (tasks of cognitive, creative and heuristic type); creative-representative (creative and communicative), reflexive (oral discussions, graphic reflections of self-change of interests, feelings, emotions, in bodily mapping). The program of the circle work «Artistic tales of the Crimean nature: we create by our own hands» is suggested.

Keywords: creative self-expression, technology of activization of creative self-expression, younger schoolchildren, artistic activity.

УДК 37.016:784-053.6

Лю Цзін

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНОГО СЛУХУ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МУЗИКИ

У статті запропоновано педагогічні умови, що забезпечують ефективність розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики з урахуванням соціально-психологічних процесів та факторів, які визначають вікові особливості учнів-підлітків; розвитку музичних здібностей у процесі виховання та навчання. Методика розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики розглядається автором з позицій становлення основ світогляду та розвитку їх особистості, спрямування до художньо-творчої самореалізації та реалізації естетичного потенціалу вокального слуху.

Ключові слова: вокальний слух, підлітки, педагогічні умови, інтелектуальний розвиток, естетичні орієнтації, слухові уявлення, слуховий досвід, пізнавальна активність.

Питання розвитку вокального слуху набувають особливої актуальності у процесі навчання музики підлітків, оскільки спів без перебільшення виступає сьогодні основним засобом їх ефективного залучення до музичного мистецтва і, на нашу думку, сприяє «введенню особистості до світу культури й забезпечення діалогу двох систем: «людини в культурі» й «культури в людині» [8], що є метою освіти як явища культури у контексті культурологічної педагогічної парадигми.

В Україні ця педагогічна парадигма як «модель культуровідповідної постановки і культуровідповідного розв'язання освітніх проблем у рідній гуманістичній традиції, є джерелом концептуальних ідей щодо збагачення педагогічного процесу культурно-історичним та етнокультурним змістом з метою виховання особистості як носія і творця національної культури, який водночас є толерантним до носіїв інших культур і здатний до співжиття з ними в умовах мультикультурного суспільства» [там само].

У зв'язку з цим, особливої уваги заслуговують питання розвитку загальної культури й особистісного становлення підлітків. Адже у підлітковому віці відбувається становлення основ світогляду, яке тісно пов'язане з інтелектуальним розвитком дитини, засвоєнням соціального досвіду, що викликає підвищення рівня пізнавальної активності, аналізу і самоаналізу, і залежить від морального, естетичного розвитку особистості, зокрема, засобами мистецтва.

Розвиток особистості засобами мистецтва обґрунтовано в роботах М. Бахтіна, В. Бутенка, Л. Виготського, М. Кагана, Д. Лихачова, Л. Масол, В. Медушевського, В. Орлова, О. Рудницької, та інших науковців. Виховні можливості мистецтва, зокрема музичного, розкрито у дослідженнях О. Олексюк, Г. Падалки, Г. Побережної, О. Щолокової. Питання вокального навчання та розвитку вокального слуху у різних аспектах висвітлено у роботах В. Антонюк, Л. Василенко, Н. Гребенюк, О. Маруфенко, Ма Цзюнь, Т. Ткаченко, Л. Тоцької, Цзінь Нань та інших науковців.

Освітні процеси сучасності орієнтовані на нові методологічні підходи, які визначають вибір сучасних засобів, форм та методів навчання школярів, створення відповідних педагогічних умов. Варто зауважити, що дослідниками досі не розроблено методики розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики з урахуванням складного періоду їх особистісного становлення та спрямування до художньо-творчої самореалізації. Між тим, ці питання в умовах гуманізації освіти заслуговують особливої уваги.

Мета статті – обґрунтувати основні педагогічні умови реалізації методики розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики.

Методика розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики розглядається нами з позицій становлення та розвитку їх особистості, спрямування до художньо-творчої самореалізації та реалізації естетичного потенціалу вокального слуху, який ми розуміємо як якість особистості, сформованої на основі вокально-слухових уявлень щодо вокально-звукових еталонів у результаті активної розумової діяльності, що забезпечується глибиною естетичного сприйняття.

З цих позицій розвиток вокального слуху підлітків потребує створення відповідних педагогічних умов, від яких, як відомо, залежить результативність та оптимізація навчального процесу. У словнику української мови поняття «умова» визначається, зокрема, як «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чогонебудь або сприяє чомусь» [10, с. 441]. Як «сукупність» об'єктивних можливостей змісту навчання, методів та форм визначається в науковій літературі поняття «педагогічні умови» (О. Федорова). Визначенню категорії «педагогічні умови» стосовно мистецького навчання у музично-педагогічній літературі приділено теж достатньо уваги, зокрема, педагогічні умови розуміються як спеціально створені взаємообумовлені правила цілеспрямованого мистецького навчання (Н. Данько).

На основі аналізу наукових джерел, які висвітлюють розробки провідних учених у руслі теми нашого дослідження, досвіду практичної та експериментальної роботи ми дійшли висновку, що реалізація методики розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики можлива за таких умов: спрямованості роботи на розвиток естетичних орієнтацій та

загальної культури підлітків; розвитку пізнавальної активності підлітків; урахування соціально-психологічних та фізіологічних особливостей підліткового віку; творчої спрямованості на виконання навчальних завдань; поетапного формування слухових уявлень щодо вокально-звукових еталонів; створення атмосфери довіри, взаємоповаги, підтримки учнів на шляху до самореалізації.

Перша умова – спрямованість на розвиток естетичних орієнтацій та загальної культури підлітків – у контексті нашого дослідження має визначальне значення, оскільки визначає напрямок усієї педагогічної роботи: розвиток здатності до розумової, емоційно-творчої діяльності учнів, набуття ними культурологічного досвіду, сприяння духовному становленню. Розвиток естетичних орієнтацій «готує підлітків до вибіркової оцінної художньо-творчої діяльності, яка дає змогу усвідомити їхні естетичні потреби, смакові установки, інтереси, розширити художньо-естетичний кругозір, що констатує своєрідне переломлення у підлітковій свідомості естетико-філософських та мистецьких пріоритетів». [2, с.5].

Варто зазначити, що під естетичними орієнтаціями науковці розуміють «цілісне функціональне утворення», що покликане формувати уявлення про естетичний ідеал, створювати ціннісні орієнтири для опанування творів мистецтва [там само]. Мистецтво у нашому дослідженні ми розуміємо як надбання розвитку світової культури (Г. Падалка). Що стосується поняття «культура», ми спираємось на визначення філософського словника і розглядаємо його як «осереддя духовних цінностей, зусиль, пов'язаних з внутрішнім вдосконаленням особи» [11, с.313].

Розвиток естетичних орієнтацій передбачає також розвиток пізнавальної активності підлітків. Не вдаючись до глибокого аналізу сутності поняття «пізнавальна активність», зауважимо, що пізнавальна активність розглядається науковцями як один з найважливіших чинників успішності будь-якої діяльності. Зокрема, С. Максименко зазначає, що людська діяльність є «свідомою активністю», спрямованою на досягнення поставленої мети [5]. «Лише тоді, коли є необхідність, яка спонукає людину до діяльності, стимулюється і активність особистості», – зазначає О. Мачушник [6, с.71]. Власне, діяльність – це «форма активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті... Для людської діяльності характерний вибір можливостей та відповідно – прийняття рішень» [11, с. 163].

Що ж до пізнавальної активності, то у психолого-педагогічній літературі виділяють потенційну і функціонуючу; нормативно-гетерономну та ініціативно-автономну; зовнішню та внутрішню; імпульсивну і усвідомлену; ситуативну та інтегральну; репродуктивну, реконструктивну і творчу пізнавальну активність. [3, с.42]. Пізнавальна активність розглядається і як прояв творчості у процесі діяльності (К.Щербакова), і як творча активність (Я. Пономарьов, О. Тихомиров), що дає можливість говорити не тільки про репродуктивну (відтворюючу), а й продуктивну (творчу) пізнавальну діяльність (О. Матюшкін).

У процесі навчання «пізнання набуває чіткого оформлення в особливій, властивій тільки людині навчально-пізнавальній діяльності», – зауважує В. Сластьонін [9]. На думку В. Сластьоніна, пізнавальна діяльність – це «єдність чуттєвого сприйняття, теоретичного мислення та практичної діяльності. Вона здійснюється на кожному життєвому кроці, у всіх видах діяльності і соціальних взаємостосунків тих, хто навчається» [там само].

Перехідною ланкою від чуттєвого споглядання до абстрактного мислення (варто зазначити, що абстрактне мислення підлітка приходить на зміну конкретно-образному мисленню молодшого школяра) у структурі пізнання є уявлення, яке «може бути результатом як одноразового так і багаторазового акту відчуття та сприймання одного і того ж об'єкта або багатьох однорідних об'єктів. Воно може бути індивідуальним і колективним» [11, с.660].

Отже, уявлення та пізнавальна активність є тими основними елементами, що забезпечують творче начало людини. Творча діяльність – це те, що необхідно підліткам, що відповідає їх віковим потребам і можливостям. У цей віковий період у дітей відзначають

схильність до самостійної творчості: виникає бажання писати вірші, створювати пісні тощо. Саме це і обумовлює у нашому дослідженні творчу спрямованість на виконання навчальних завдань.

Проте, не слід забувати, що творча діяльність залежить від досвіду – чим він багатший, тим яскравіше уявлення дітей (Л. Виготський), а музичні здібності, як і будь-які, спеціальні здібності, розвиваються у єдності з творчими здібностями та особистісним зростанням. Набуття досвіду у підлітковому віці співпадає з розвитком інтелекту, активізацією таких психологічних процесів, як музична пам'ять та мислення.

Що стосується слухового досвіду, то на думку А. Менабені, із його збагаченням при формуванні вокальних навичок «подразниками рухових центрів голосових органів стають не лише безпосередньо сприйняті звуки, але і уявлення про них, що створені мозком і зберігаються слуховою пам'яттю» [7]. Будучи одночасно і слуховим образом, і руховою програмою його озвучування, уявлення є «процесуальною формою пізнання, мислення і творчості» [1, с.52].

Тому у питанні розвитку вокального слуху підлітків, спираючись на висновки (з якими ми погоджуємося) А. Менабені, Г. Стулової та О. Маруфенко, які наголошують на його слуховому аспекті, визначаємо наступною умовою поетапне формування слухових уявлень щодо вокально-звукових еталонів. При цьому необхідно у повній мірі використати можливості сензитивного періоду: підліток навчається порівнювати, визначати головне, узагальнювати – розвиває творче мислення, що співпадає з розвитком емоційної сфери, з розвитком здатності мислити художніми образами.

Розвиток логічного мислення у підлітків набуває особливого значення для навчальної діяльності: відбувається усвідомлення понять, що зумовлює ефективність оволодіння навичками музичного сприйняття, уміння осмислювати почуте, визначати і відтворювати яскраві інтонації тощо. Усе це у поєднанні з набутим досвідом сприяє забезпеченню ефективності формування слухових уявлень щодо вокально-звукових еталонів.

На процес розвитку вокального слуху підлітків окрім вікових особливостей, мають вплив соціально-психологічні фактори (середовище, навчання і виховання), оскільки формують коло їх музичних інтересів. Що стосується виховання – слід відзначити вплив родинного виховання, традицій домашнього музикування або його повної відсутності, опори на класичний або на народно-пісенний репертуар. Фактор середовища варто розглядати у контексті етномузичних та етнологічних знань.

Необхідно відзначити звернення освіти до етнокультурних традицій в організації навчальної діяльності школярів, що є ознакою сьогодення: «Використання етнокультурних надбань у педагогічному процесі сприяє розвитку особистості на духовно-моральному ґрунті загальнолюдських цінностей, враховуючи особливості етнотрадицій та національних ідеалів» [4].

Зважаючи на активізацію зазначених вище психологічних процесів, факторів, що визначають особливості учнів середнього шкільного віку, а також спираючись на загальновідомий висновок Б. Теплова щодо розвитку здібностей у процесі виховання та навчання, зауважимо, що розвинути вокальний слух підлітків можливо при наявності педагогічного керування процесом за умови створення атмосфери довіри, взаємоповаги, підтримки учнів на шляху до самореалізації. Віра в дитину, формування в ній упевненості в своїх силах, допомога у визначенні мети і підтримка на шляху до самореалізації – усе це є необхідними складовими успіху в педагогічній діяльності з розвитку вокального слуху підлітків.

Отже, теоретичний аналіз наукових досліджень з питань розвитку вокального слуху, досвід практичної та експериментальної роботи дозволив виокремити оптимальні педагогічні умови, що дозволяють удосконалити навчальний процес та розробити ефективну методику розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики.

Література

1. Готсдинер А. Л. О восприятии музыки и музыкальном слухе / А. Л. Готсдинер // Роль музыки в эстетическом воспитании детей и юношества : сб. ст. [сост. А.Л. Готсдинер]. – Л. : Музыка, 1980. – С. 41–57.
2. Лавриш І. М. Методика формування естетичних орієнтацій підлітків засобами дитячого музичного театру – студії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики» / І.М. Лавриш. – К., 2008 – 17с.
3. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В.І. Лозова. – [2-е вид., доп.]. – Х.: “ОВС”, 2000. – 164 с.
4. Маєвська Л.М. Етнокультурне виховання: погляд на проблему [Електронний ресурс] / Л.М. Маєвська. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua>.
5. Максименко, С. Д. Загальна психологія : навч. посібник / С. Д. Максименко. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
6. Мачушник О.Л. Розвиток пізнавальної активності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки / О. Л. Мачушник // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. – К., 2005. – Вип. 4 – С. 70–74.
7. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению / Менабени Анжелика Георгиевна. – М. : Просвещение, 1987. – 95 с., ил., нот., ил.
8. Отич О.М. Культурологічна педагогічна парадигма як методологічна основа сучасної освіти [Електронний ресурс] / О.М. Отич. – Режим доступу: http://zbornik.mixmd.edu.ua/2010_5_ua/21.pdf.
9. Сластьонін, В. О. Педагогіка : навчальний посібник / В. О. Сластьонін. – М. : Академія, 2002. – 576 с.
10. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР Інститут мовознавства за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970-1980. Том 10, 1979. – С. 441.
11. Філософський енциклопедичний словник [Текст] : довід. вид./ за ред. В.І. Шинкарука – К. : Абрис, 2002. – 743 с.

Reference

1. Hotsdyner A. L. O vospryyatyy muzyky v muzykal'nom slukhe / A. L. Hotsdyner // Rol' muzyky v estetycheskom vospytanyy detey y unoshestva : sb. st. [sost. A.L. Hotsdyner]. – L. : Muzyka, 1980. – S. 41–57.
2. Lavrysh I. M. Metodyka formuvannya estetychnykh oriyentatsiy pidlitkiv zasobamy dytyachoho muzychnoho teatru – studiyi : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriya ta metodyka navchannya muzyky» / I.M. Lavrysh. – K., 2008 – 17 s.
3. Lozova V.I. Tsilisnyy pidkhid do formuvannya piznaval'noyi aktyvnosti shkolyariv / V.I. Lozova. – [2-e vyd., dop.]. – Kh.: “OVS”, 2000. – 164 s.
4. Mayevs'ka L.M. Etnokul'turne vykhovannya: pohlyad na problemu [Elektronnyy resurs] / L.M. Mayevs'ka. – Rezhym dostupu: <http://eprints.zu.edu.ua>.
5. Maksymenko, S. D. Zahal'na psykholohiya : navch. posibnyk / S. D. Maksymenko. – K. : MAUP, 2000. – 256 s.
6. Machushnyk O.L. Rozvytok piznaval'noyi aktyvnosti maybutnikh psykholohiv u protsesi profesiynoyi pidhotovky / O. L. Machushnyk // Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. – Seriya 12. Psykholohichni nauky : zb. nauk. pr. – K., 2005. – Vyp. 4. – S. 70–74.
7. Menabeny A.H. Metodyka obuchenyya sol'nomu penyyu / Menabeny Anzhelyna Heorhyevna. – M. : Prosveshchene, 1987. – 95 s., yl., not., yl.
8. Otych O.M. Kul'turolohichna pedahohichna paradyhma yak metodolohichna osnova suchasnoyi osvity [Elektronnyy resurs] / O.M. Otych. – Rezhym dostupu: http://zbornik.mixmd.edu.ua/2010_5_ua/21.pdf.
9. Slast'onin, V. O. Pedahohika : navchal'nyy posibnyk / V. O. Slast'onin. – M. : Akademiya, 2002. – 576 s.
10. Slovnyk ukrayins'koyi movy: v 11 tt. / AN URSR Instytut movoznavstva za red. I.K. Bilodida. – K. : Naukova dumka, 1970-1980. Tom 10, 1979. – S. 441.

11. Filosofov'kyy entsyklopedychnyy slovnyk [Tekst] : dovid. vyd./ za red. V.I. Shynkaruka – K. : Abrys, 2002. — 743 c.

В статье предложены педагогические условия, обеспечивающие эффективность развития вокального слуха подростков в процессе обучения музыке с учётом социально-психологических процессов и факторов, определяющих их возрастные особенности; развития музыкальных способностей в процессе воспитания и обучения. Методика развития вокального слуха подростков в процессе обучения музыке рассматривается автором с позиций становления основ мировоззрения и развития их личности, направленности к художественно-творческой самореализации и реализации эстетического потенциала вокального слуха.

Ключевые слова: вокальный слух, подростки, педагогические условия, интеллектуальное развитие, эстетические ориентации, слуховые представления, слуховой опыт, познавательная активность.

In the article the pedagogical conditions of development of teenagers' vocal hearing in the process of learning music that are based on social and psychological processes and factors that determine the age characteristics of teenagers, development of musical abilities in the process of education and training have been offered. The methods of development of vocal hearing of teenagers in the process of learning music is considered by the author from the positions of foundation of their outlook and development of their personality in the direction of artistic and creative self-realization and realization of the aesthetic potential of vocal hearing.

The vocal hearing is considered as a quality of personality, formed on the basis of vocal and listening perceptions about vocal sound standards as a result of active mental activity that is provided by the depth of aesthetic perception. Implementation of method of development of teenagers' vocal hearing in the process of learning music is possible under the following conditions: focus on the development of aesthetic orientations and general culture of teenagers; development of cognitive activity of teenagers; taking into account the socio-psychological and physiological characteristics of pupils' age; creative direction to performance of learning tasks; gradual formation of listening perceptions about standards of vocal sound; creating an atmosphere of trust, mutual respect and support for students on the path to self-realization. The first condition in the context of our study determines the direction of the entire educational work: development of the ability to mental, emotional and creative activity of pupils, acquisition of their cultural experience, promotion of their spiritual development.

Keywords: vocal hearing, teenagers, pedagogical conditions, intellectual development, aesthetic orientations, auditory representations, auditory experience, cognitive activity. esthetic juvenile orientations.

УДК 377.36:78

Хоменко Л. В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ ДО МУЗИЧНО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито педагогічні умови процесу формування мотивації до музично-викладацької діяльності студентів педагогічних коледжів. Розглянуто попередній доробок науковців з даної тематики. Визначено педагогічні умови процесу успішного формування мотивації до професійної діяльності педагогів музикантів. Серед них: керування процесом формування мотивації студентів до музично-педагогічної діяльності; підвищення рівнів музично-теоретичної обізнаності в галузі музичної педагогіки; створення ситуацій успіху в процесі реалізації творчого потенціалу студентів; забезпечення рефлексивності та самоактуалізації у процесі вивчення музичних творів; Та проаналізовано, кожну з них окремо з точки зору успішного розвитку мотивації до музично-викладацької діяльності.